

KRITIKA I BIBLIOGRAFIJA

ANGLIA DOCET

IV

Pod naslovom „Anglia docet I II III“ (Živa Antika 1954. i 1958.) priopćio sam filološke i arheološke članke, radnje i prikaze, većinom iz stručnih anglosaskih revija, a ovdje priopćujem (Br. I-XIV) takve interesantne članke prikaze većinom iz nestručnih anglosaskih revija i novina što je dokaz da se u anglosaskim zemljama interesiraju za filologiju i arheologiju i nestručnjaci, pa su za takve čitače članci i prikazi pisani većinom popularno, bez znanstvenih dokaza. Međutim će i ti popularni članci i prikazi, jer donose i novoga gradiva, mnogoga stručnjaka, nadam se, potaknuti na daljni rad u struci.

I. „Britanski Savet za kulturne veze u Beogradu“ javlja u aprilskom broju 1958. revije „Umetnost i Prosveta“ da je Aristofanova „Lisistrata“ bila prikazivana u Oxfordu, zatim u kraljevskom kazalištu Londonu, a sada puni kuću kazališta vojvode Jorka u Londonu¹⁾. Svakako uspjeh antičke komedije! Zasluge za taj uspjeh ima u prvom redu autor Aristofan i poradi svojih odličnih dramskih svojstava i poradi vazda aktuelne teme „vojevanje za mir“. U tom uspjehu sudjeluje i prevodilac D. R. Dudley, koji mora da je potpuno udovoljio svojoj prevodilačkoj zadaći s obzirom na stih i duh originalnog pjesnika i, dostigavši ga i po obliku i po sadržaju, dao potpunu i vjernu sliku originala. Dudley, iskusan prevodilac, preveo je naime na engleski osim „Lisistrate“ i Aristofanove „Žabe“, a s Rob. Fetzgeraldom Sofoklova „Edipa kralja“ i Sofoklova „Edipa na Kolonu“. Kod nas je Sofoklova „Edipa kralja“ i Sofoklova „Edipa na Kolonu“ preveo Koloman Rac 1895. u prozi, a 1913. S. Edipa kralja“ u stihovima, dok je S. „Edipa kralja“ 1926. preveo Miloš Đurić, a 1960. dr. Brataljul Klaić. Bilo bi, držim, zanimljivo i poučno, kako za angliste, tako za filologe, porediti te prevode Raca, Đurića i Klaića s prevodima Dudleya i Fetzgeralda. Dudley je istaknut i niže u br. V i u br. XIV.

II. Američke „Tjedne novosti“²⁾ od 29. VII 1957. donose pod naslovom „Aristotel se umno izrazio“ ovaj članak: „U isto vrijeme s Donaldom Kerom, glasovitim afričkim lovcem, mnogi bijeli lovci bave se fotografiranjem, jer, kako je Aristotel prije 2.000 godina rekao „Afrika donosi uvijek nešto novo“, tako je raširen poticaj na stepama lov loviti s kamerama.“ Po tom članku izgleda u prvi čas kao da je već Aristotel izumio odnosno poznao fotografiju, ali nakon ustrajnog traženja dobih ispravan rezultat. Aristotel, Herodot, Lukan, Plinije St. i drugi antički pisci Afriku nazivaju Λιβύη, Libya ili Libye. Aristotelov odnosni citat nalazimo u spisu Περί τῶν ζῴων ιστοριῶν Lib. VIII cap. XXVIII 49. (Didot 1854.), no naš Amerikanin preveo je samo riječi „ἀπὸ Λιβύης φέρει τι καὶνόν . . .“, dok je izostavio Aristotelovo obrazloženje i isticanje te poslovice koja se odnosi na coitus raznovrsnih životinja³⁾. Isti smisao, ali drukčije stilizovan, daje Aristotelov citat u spisu Περί ζῴων γενέσεως Lib. II ca. 7. (Didot 1854).

¹⁾ U Londonu ima 53 kazališta.

²⁾ „Newsweek“. Popularne novine koje donose svaki ponedjeljak vijesti koje zanimaju raznolike ljude i njihova zvanja.

³⁾ Stručni sud o tom prepuštam zoolozima.

III. U istom broju rečenih „Tjednih novosti“ nalazi se oglas „U Oxfordu ponovno je štampana Homerova Odiseja, u jednom od najzanimljivijih prevoda helenskih klasika, od T. E. Shawa (Lawrence of Arabia)⁴⁾. U Uvodu tog prevoda ističe odlični filolog M. Bowra množinu argumenata o vrsnosti tog prevoda, pa neke od njih ovdje iznosim: Shaw je usvojio mnogo homerskoga duha: Vrlo je bliz Homeru, pa njegove osobe obrađuje ne kao nedostižna bića nego kao junačka i krasna ljudska bića. Poput Homera cijeni on umjetnički obrt kao što građenje lađe, upravljanje lađom, vještinu odapinjanja strelica kroz niz sjekirnih glavica, obrađivanje zemlje, gradnju zidova i kuća. Shaw shvaća koliko životinje misle, pa se uspješno bavi sa starim Odisejevim psom Argosom. U poredbi s drugim prevodima pojavljuju se specijalne razlike u dvije značajke: 1) On voli priču radi nje same, i ne popravljaja je. 2) On gleda jasnim pogledom homerski svijet, kako ga je Homer, bez ikakve romantične zamjene, sebi zamišljao, gledao. . .

Mislim da bi korisno bilo porediti Shawov prevod s Maretićevim.

IV. Nakon objave „Prevoda Odiseje“ čitamo „U knjižari Everymanovoj izašlo je djelo materijalističke filozofije „O prirodi stvari“ koje je ispjevao veliki rimski pjesnik Lukrecije“.

Autor pjesme „De rerum natura“ obično se citira „T. Lucretius Carus“. „Carus“ se dodaje, jer tih Lukrecija ima više, ali kako su Englezi u 17., 18., 19. i 20. stoljeću izdali više izdanja i prevoda tog djela, oni ga svagda a tako i u ovoj objavi označuju samo „Lucretius“.

V. U „Tjednim novostima“ od 26. augusta nadoh ovu objavu: Pod naslovom „Tiberius, himbeni Caesar“ podao je Gregorio Maraňon odličan prikaz tog glasovitog rimskog vladara. . . Tu knjigu nisam nikako mogao dobiti, da je pročitam, ali budući da sam se uvjerio da ocjene u „Tjednim novostima“ nisu trgovačke reklame, nego objektivno osnovane, jer prikaze pišu stručnjaci, držim da se izrazima „himbeni“ i „odličan prikaz“ i „glasovitog“ može vjerovati a prema tomu i to da je ta knjiga o Tiberiju v a l j a n prikaz. U tom me naziranju potkrepljuje također poznata činjenica, da Talijani i Španjolci kao Romani, bolje i dublje poznaju rimske pisce nego ostali narodi⁵⁾, pa bi filologe zanimalo kako Španjolac Maraňon sudi o autoru Tacitu, a naročito o Tacitovoj autorskoj n e p r i s t r a n o s t i. O tom pitanju vodi se već dugo žestoka literarna borba koja je filolozima poznata, ali sam o tom pitanju našao u novije doba neke podatke koje ovdje ukratko iznosim: Zanimljive podatke o tom daje nam odlični engleski pisac J. Fletcher⁶⁾ u tragediji „Bonduca“⁷⁾, koja je kao žena vodila vojsku britanskih plemena da osveti nasilja i zloporabe Rimljana. Tragedija me je kao filologa silno zanimala te sam je čitao, pače i preveo, ali su tu izbile neke nejasnoće s obzirom na historijske činjenice, pa sam te nejasnoće htio ukloniti pomoću Tacita, ali Tacit ih ne spominje. Tada sam pročitao Diona Kasija⁸⁾ koji doduše ne pokazuje Tacitov ukus ni Tacitovu kritiku, ali nam odaje nekoliko, za Rimljane, ružnih crta koja je Tacit (Agric. 5—16. Ann. XIV 29—37) prešutio. Trebalo bi dakle Tacita ispraviti i nadopuniti, ali o tom govorim još u br. XIV.

⁴⁾ Shawov književni pseudonim.

⁵⁾ Takvu jednu činjenicu upoznasmo kao mladi filolozi, studenti „mudroslovnoga“ fakulteta zagrebačkoga sveučilišta. Rimsku literaturu predavahu nam dva profesora: stariji dr. F. Maixner zastupao je t. zv. greko-italsku teoriju koju su iznijeli Germani, a po toj je teoriji exempli gratia Vergilije bio manje vrijedan; mlađi dr. M. Šrepel zastupao je t. zv. italo-keltsku teoriju koju su iznijeli Romani, a po toj je teoriji Vergilije dobio veću vrijednost.

⁶⁾ Fletcher, suvremenik i suradnik Shakespearu, s kojim je zajedno napisao dramu „Henrik VIII“, pisao je drame zajedno i s Beaumontom i s Massingerom; sam je napisao 7 drama među kojima je i Tragedija „Bouduca“. Bunu Budike prikazuju i drugi engleski pjesnici koji te događaje najviše po Dionu Kasiju prepričavaju, ali prije odlučne bitke proriče Budika, slično Didoni!, propast Rima.

⁷⁾ Zovu, bilježe je i Bondicca, Budica, Boadica, Βουδοντή i sl.

⁸⁾ „Dionis Cassii“ Πρωμαική ιστορία. Epitomae Joannis Xiphilini. L. LXIII 1—12.

Kao daljni podatak u pitanju Tacitove nepristranosti je rasprava u kojoj autor K. Wellesley pod naslovom „Can you trust Tacitus?“⁹⁾ na osnovu raznih, a i nekih malo poznatih argumenata, na raznolike načine dokazuje da je Tacit Klaudijev govor u senatu (Tac. Ann. XI 24.) preinačio, a ipak spomenuo da je taj govor govorio Klaudije¹⁰⁾.

Taj nazor iznijeli su prije Wellesleya drugi koje W. ne navodi: Lübker (1882) „Tacit daje u Ann. XI 24. izvod Klaudijeva govora“. Slično veli i Schmidt Mayer (1890.), PWRE („Vita Claudii“ 1899). Tacit je Klaudijev govor, sačuvan na ploči, uzeo u Annale i prilagodio ga vlastitom načinu prikazivanja. „Hirschfeld¹¹⁾ u tumačenju natpisa, Klaudijeva govora god. 48. navodi i citira interesantan nazor, što su ga iznijeli Zingerle i Leon: „Klaudijev govor, u kojem ima boljih mjesta koja ne potječu od Klaudija, i slabijih, vrlo je sličan govoru G. Kanuleja koji je po Liviju (IV, 1) g. 445. predložio da se plebejcima dade jus connubii cum patribus. Kad je Klaudije sastavljao govor da se Galima dade jus honorum, imao je pred očima ili u pameti govor svoga učitelja¹²⁾ Livija“.

Prema poznatim Klaudijevim retorskim nedostacima¹³⁾, kojih mnoštinu iznosi Svetonije i drugi pisci, razumljivo je da je Tacit „mora o“ preinačiti Klaudijev govor (god. 48.), na što su ga vjerojatno potaknule i riječi koje je August napisao u jednom pismu svojoj ženi Liviji: „Tiberium nepotem tuum (=Claudium) placere mihi declamantem potuisse, peream nisi, mea Livia, admiror. Nam qui tam ἀσαφῶς loquatur, qui possit cum declamat ἀσφῶς dicere quae dicenda sunt, non video¹⁴⁾“.

Najnoviji podatak, a jednako zanimljiv, u tom pitanju dao je D. R. Dudley u svom članku „The rebellion of Boudicca“¹⁵⁾, koji na osnovu radova britanskih filologa i arheologa ispravlja i nadopunjuje i Tacita i Diona Kasija iznoseći neke činjenice kojih Tacit i Dion Kasije nijesu iznijeli, no o tom pobliže kod br. XIV.

VI. U Amer. „Tjednim novostima“ od 21. X 1957. čitamo da je engleski pjesnik i književnik Robert Graves nanovo preveo¹⁶⁾ glavno, besmrtno djelo Suetonius Tranquillus „The tyranny of the twelve Caesars“. Iz opširnog izvjestiteljeva

⁹⁾ „Možete li vjerovati Tacitu?“ U časopisu „Greece et Rome“. February 1954. p. 13—35. Isti autor, sada sveučilišni profesor u Edinburgu, pokazuje u raspravi „Suggestio Falsi in Tacitus“ (Rhein. Museum 1960. sv. 3. p. 272—288 — na osnovu nekoliko mjesta u Tacitovim „Historijama“, da Tacit čitača zavodi na shvaćanje protivno istini.

¹⁰⁾ „princeps et... contra disseruit et... ita exorsus est“ (Tac. Ann. XI 24, 1—2) „orationem principis“ (Tac. Ann. XI 25). Govor Klaudijev god. 48. kao primjerak službenih „Acta Senatus“ uklesan na 1 mjedenu ploču, a napisan na 2 stupa, bio je izložen u Lugdunu (danas Lyon), rodnom mjestu Klaudija, a u novembru g. 1528. iskopao ga u svom vinogradu vlasnik Roland Gerbaud i prodao ga za 650 franaka. Natpis taj (v. CIL XIII, 1668. Hirschfeld 1899. I, odakle vadim taj podatak) izložen je u Antičkoj dvorani Lyona. U spomenutoj raspravi („Can you trust Tacitus?“) i u mnogim izdanjima Tacitovih Annala štampan je taj natpis što je vrlo korisno za čitače, samo u našem izdanju, koje je priredio pok. prof. dr. Šrepić nije taj natpis štampan, pa bi trebalo u novom našem izdanju i taj natpis pripočeti.

¹¹⁾ O Hirschfeldu (1847—1894), odličnom i zaslužnom arheologu, napisao je u „Vjesniku hrv. arh. društva“ 1895. p. 216—217 vrlo lijep, a možda i jedini prikaz J. Sarkotić, koji je, uz ostali obilati književni rad, među našim filozofima prvi proučavao i prevodio Tukidida. Sarkotićev filološki rad vrlo je cijenio pok. prof. A. Musić.

¹²⁾ Da li je Livije bio Klaudiju učitelj, neizvjesno je, iako postoje „argumenta pro et contra“.

¹³⁾ Pisce njemačke, francuske, engleske (Mommsen, Carcopino, Bell i druge) koji te nedostatke jasno iznose, navodi Wellesley na 14. 32. i 33. str. svoje rasprave. N. pr. pisci Fabia i Hardy zovu Klaudija „a poor speaker“.

¹⁴⁾ Te riječi donosi u engleskom prevodu Wellesley (p. 15.) kao citat iz Svetonija, ali ne kaže gdje se u Svetonija nalaze, a nalaze se u Svetonija „Divus Claudius“, 4.

¹⁵⁾ U popularnom časopisu „History Today“, June, 1960., p. 387—394.

¹⁶⁾ Preveo na srpski Nikola Šop 1936., na hrvatski Stj. Hosu 1956., na slovenski J. Šmit 1960.

obrazloženja te besmrtnosti priopćujem nekoliko misli da se vidi kako se d a n a s sudi o Svetoniju kao historičaru: „Svetonije je vjerovao, ne u dugačka tumačenja, nego u događaje zabilježene u kronikama¹⁷⁾, ne u retoriku, nego u detalje. On je promatrao dvanaesticu svojih careva s metodičkim okom, izbjegavajući pravu stranu najodvratnijih prizora u historiji¹⁸⁾. . . Svetonije piše jednostavnim uvjerljivim tonom čednog reportera. . . Ukratko: Svetonijevo djelo je majstorski prikaz starog i okrutnog Rima. . . A kako se p r i j e sudilo? Dräger-Heraeus u Uvodu Tacitovih Annala¹⁹⁾ ističe površnu Svetonijevu biografiju Tiberija prema finom psihološkom prikazu Tacita.

A još p r i j e? C. L. Roth u Predgovoru izdanja Svetonijevih spisa²⁰⁾ govoreći o Svetonijevoj spisu „Duodecim Caesarum“ iznosi pod naslovom „Operis vitia“ površnost i druge nedostatke, ali među „Operis virtutes“ ističe da su događaji, spomenuti u tom spisu potpuno istiniti i pomno ispitani „Laudes: prudentis historicarum rerum iudicis in colligendis rebus exima ac plane singularis fides et diligentia“²¹⁾.

VII. U „Geografskom Žurnalu“ (Decembar 1957.) štampan je prikaz II sveska knjige „Roman roads in Britain“²²⁾ u kojoj Iv. D. Margary obrađuje rimske ceste sjeverno od Bristol kanala, od pokrajine Wales i Škotske s ovim sadržajem: Topografski opis, razvoj sistema rimsko-britanskih cesta, miljokazi, konstruktivni detalji. Prilog: Britanska sudjelovanja u Itinerariju Antonina²³⁾, Prikaz rimskih cesta oko 200. god. pr. n. e., 24 izvrsne ploče, 6 odličnih mapa, Pregled odsjeka cesta. Knjigu hvali recenzent Ana Robertson.

Knjiga ta izvršno je pomagalo kod čitanja rimskih historičara (Tacit, Dion Kasije, Svetonije i dr.), a literarno pomaže u srednjem vijeku kad se rimska geografska imena pretvaraju u anglosaska.

VIII. U Književnom Prilogu Times-a²⁴⁾ od 30. oktobra 1959. u članku „T e r r a i n c o g n i t a“ upućuje autor studente klasične filologije kako će pomoću duhovitih prevoda u stihovima uz bilješke i kritički aparat te pomoću valjanih prikaza upoznati manje poznate²⁵⁾ književnike i njihova djela:

Kao prvu pomoć za to upoznavanje spominje autor iz knjige „Fragmenti srednje antičke komedije“, II svezak, 682 p. koje je „nedavno“ izdao J. M. Edmonds,

¹⁷⁾ Te je kronike našao kao privatni tajnik cara Hadrijana.

¹⁸⁾ Tiberije, Kaligula. Klaudije, Neron, Galba, Oton i Vitelije su tipovi te odvratnosti i pokvarenosti.

¹⁹⁾ VII izd. 1907.

²⁰⁾ 1875.

²¹⁾ „Mnoge obavijesti o najgorim Cezarima dobio je Svetonije od očevidaca“ dodaje prikazivač u „Tjednim novostima“.

²²⁾ Rimske ceste u Britaniji. I svezak (od istog autora) štampan bi 1955. te obrađuje rimske ceste južno od Bristol kanala i od Istoka. Recenzent I sveska B. Naish iznosi u istom časopisu 1956. nedostatke (I sv.) tehničke naravi, zahtijeva više opisa kod slika, uz dobre fotografije nalazi i lošije, premalo oštre. Svi ti objektivni, stvarni prigovori uspjeli su: Autor II sveska izvršio je valjano svoj zadatak kako čitamo u recenziji Ane Robertson u 4. broju istog časopisa, 1957.

²³⁾ Sastavljen za cara Konstantina Velikoga.

²⁴⁾ Times, najveće novine, donose događaje svijeta dnevno, a svaki petak izlazi Književni Prilog s odličnim popularnim člancima, često iz klasične filologije i arheologije.

²⁵⁾ S tim u vezi razvrstava autor u Uvodu književnike kao naseobine na zemljopisnoj karti: Homer, Eshil, Tukidid, Demosten, Platon. Svako od tih mjesta je okruženo debelim kolobarom, a sva ta mjesta spojena su prvorazrednom, širokom, državnom cestom, koja je označena crvenom bojom. — Teokrit, Apolonije Rođanin, Polibije, Helenistička kultura, Aleksandrinski ep, Helensko-rimska historiografija jesu manje posjećivana mjesta, spojena drugorazrednim, užim, općinskim cestama. Konačno — Likofron, Eneja Taktik, Diodor Sicilski, Kerkida, Partenije, Papyrusi, Scholia, Fragmenti — jest šumska šikara, u koju se neiskusni ljudi uopće nikada ne usuđuju bez starih kopača koji kolčićima označuju svoje zemljište.

komediografe: Sotada²⁶⁾, Arhedika, Dromona, Nausikrata i Filostefana. Tako će, završuje autor, mladi filolog također upamtiti činjenicu da helenski komediografi te periode prikazuju tipove koji su potrošili više svog vremena na to da cmakajući usnama kušaju mirisavu hranu nego drugu pojedinačnu stvar.

Upozorenje na spomenute komediografe korisno je i starim filozofima: Budući da nisam uspio da proučim spomenuto Edmondsovo izdanje, pregledao sam izdanje Meinekea (1839—1841)²⁷⁾ i ondje našao da je Sotadu, „Ἐγκλειόμενοι“²⁸⁾ prikazao tip hvastava kuhača, Arhediku „Θησαυρός“ tip hvastava kuhača, a u „Διαμαρτάνων“ tip bludnice, Dromonu „Ψέλτρα“ tip parazita. Nausikratu „Ναύκληροι“ tip hvastavih kuhača koji imitiraju parodirajući govor u tragediji, Filostefanu „Δήλιος“ tip parazita i hvastavih kuhača.

Našao sam dakle tipove koje je obradila Srednja antička komedija, a možda ima u Edmondsovu izdanju većih i novonadenih Fragmenta, pa bi bilo vrlo potrebno da nam koji od naših filologa — u „Živoj Antiki“ — obradi Fragmente i njihove autore (Sotad—Filostefan) po izdanju Meinekea i Fragmente i njihove autore po izdanju Edmondsa da tako dobijemo bolju sliku — nego je dosadašnja — o razvoju Srednje antičke komedije i o njenom prelazu u Novu antičku komediju. Lakše je obraditi potpuna djela, ali i Fragmenti su vrlo često i te kako poučni, što je — da navedem samo jedan primjer — dokazao Jäger u djelu „O Aristotelu na osnovu Fragmenta“.

Kao druga pomoć za upoznavanje prave Helenske Antologije moći će mladom filologu poslužiti naučna rasprava koju piše²⁹⁾ Gow³⁰⁾, jer su dosadašnje knjige pod tim naslovom „mnogo zbrke i zbiljski nezamjetljivih varka“. Gow namjerava, tumači autor, otkriti: koliko su najstarije antologije, osobito ona Meleagrova³¹⁾, nalik na antologiju, a osim toga drži da se Meleagrov „Vijenac“ ne može točno označiti kao „Antologija“³²⁾ te da treba razlikovati Meleagrove epigrame od onih, koji su isplevani prije Meleagra. Raspršiti takvu dvojbu vrlo je težak posao, pa kao protulijek to je treća pomoć za upoznavanje, može se, veli autor, ustrajnom čitaču pouzdano preporučiti novi Loebov³³⁾ prevod Plutarhovih „Moralia“, sv. 7⁴⁾, pa primjerima pokazuje koja nam je korist kad te Plutarhove eseje dovedemo u vezu e esejima Montaignea, a pogotovu s esejima „Elia“³⁴⁾.

Kao četvrtu pomoć navodi autor Scholfieldov prevod Elijanovog djela „Περὶ ζῶων ἰδιότητος“ i iznosi Elijanove značajke te upozoruje mladog filologa da Elijan nevjerovatnim prikazima o životinjama (n. pr. da krave u Suzi poznaju matematiku) pecka čitatelja; da su mu anegdote o raznim ljudima, iako se rado čitaju, nevjerovatne, što je već istaknuo profesor Rose³⁵⁾: a „ljubavna pisma seljaka“ da je izmislio sam Elijan.

²⁶⁾ Autor upućuje mladog filologa da lirskog pjesnika Sotada koji je pjevao prostačke pjesme razlikuje od komediografa Sotada, a tom prilikom daje (autor) kratak sadržaj Sotadove komedije „Ἐγκλειόμενοι“, iako nije spomenuo naslov te komedije.

²⁷⁾ Izdanje Kockovo g. 1880—1888 je manjkavo, t. j. bez „Srednje antičke komedije“.

²⁸⁾ sc. ἰχθύες.

²⁹⁾ Ta rasprava još nije izašla.

³⁰⁾ A. S. F. Gow umni istraživač helenske lirike, osobito epigrama, kako je to već zabilježeno u Ž. A. 1954., sv. 2. p. 393. I br. 4 (Helenski bukolici pjesnici), i p. 393. II br. 1 (Teokrit), zatim 1958. sv. 2. p. 339, Mart 1 (Antipater Epigrami), p. 352. A, 3. (Asklepiad—Posidip) i p. 353. B) Prikaz 8. (Nikandar).

³¹⁾ Meleagor ju je izdao 60 g. pr. n. e. pod naslovom Στέφανος ἐπιγραμμάτων, a ne pod naslovom Ἀνθολογία³²⁾.

³²⁾ Sličan nazor zastupa Musić u Pov. gr. knj. II p. 228.

³³⁾ Točnije Lay-ev, jer Loeb je izdavač.

³⁴⁾ „Essays of Elia“ je zbirka odličnih esejja, koje je napisao u Engleskoj i izvan Engleske dobro poznati književnik Ch. Lamb.

³⁵⁾ H. J. Rose (r. 1883. u Kanadi) jedan od najvećih klasičnih filologa, predavao je na nekoliko sveučilišta helensku literaturu, napisao mnogo članaka o njoj u raznim revijama, a iz antičke mitologije bezbroj članaka u „Oxfordskom klasičnom Rječniku“,

Kao petu pomoć iznosi autor prevod Alkifronova djela „Pisma ribarâ, seljakâ, kurtizana i parazitâ“ te to djelo popraćuje i ocjenjuje ovako: To je niz hladnih i umjetnih pisama koja dopiru do najnižeg stepena novog aleksandrinskog patvorenog realizma. . . To su retoričke brbljarie koje nisu dokazane. . . Alkifron je hladni učeni čudak kad prikazuje strastvene događaje³⁹⁾. . . S Alkifronom i Elijanom, završuje autor, mi smo u punom smislu riječi u doba zastoja II sofističkog pokreta.

IX. „U današnje doba, kad je i u konzervativnoj Engleskoj počeo duvati nov i uzbudljiv vjetar kroz gajeve Akademije, dobro nam je došla, ističu niže navedeni prikazivači, knjiga „Klasički odgoj u Britaniji od 1500. do 1900.“³⁷⁾ koju je napisao M. L. Clarke, profesor latinskog jezika i literature na sveučilištu u N. Walesu i u njoj obradio: Srednje škole s latinskim jezikom i Sveučilišta u 16., 17., 18., i 19. stoljeću u Engleskoj, Škotskoj i Irskoj.“

Iz velike množine zanimljivih i poučnih fakata o tom predmetu, kako ih donose dva prikaza, po čemu se također očituje važnost knjige, t.j. prikaz u Književnom Prilogu Timesa³⁸⁾ od 13. III 1959. i prikaz u Londonskoj Tromjesečnoj reviji (Oktober, 1959. p. 476.) priopćujem, u najkraćim crtama, samo neka fakta: Humanističko učenje uveo je u Oxfordu g. 1517. najprije Rikard Fox. . . Latinski se jezik smatrao dugo vremena važniji, dok se helenski uspeo do važnosti u 19. stoljeću. . . Klasičko školovanje bilo je preuzeto iz staroga vijeka, a to ne bijaše ništa novo, jer su bile preuzete metode koje bijahu zastupali najbolji stručnjaci u školovanju kao što Kvintilijan. . . Simpatije za klasičko školovanje u odgajanju doprle su duboko i bile su daleko rasprostranjene, možda mnogo dalje nego je tvrdio Andrija Amos koji je god. 1846.³⁹⁾ istaknuo prednosti klasika koji čovjeka osposobljuju da s lagodnošću i s ugledom pridrži položaj „džentlmena“. . . Profesor Clarke s velikom odvratnošću iznosi činjenicu da su klasicisti do sredine 18. stoljeća (oprečno drugim učenjacima) imali posve nepotpuni pojam o historiji i smatrali stari vijek od Homera do Lukijana kao čednu više ili manje jednaku bitnost. . . Još je veća odvratnost za Clarka *strast nekadašnjih klasicista sastavljati stihove „in Greek and Latin“* što Clarke naziva „stepen iznad prevare“. . . Kao primjer klasičkog konzervativizma priopćuje Clarke da se „Latinska gramatika“, koju je u 16. stoljeću napisao W. Lily, upotrebljavala u gradu Etonu s neznatnim promjenama još god. 1860³⁹⁾. . . U vrlo pomnom i točnom

koji je izvrsno uređen, a donosi *novije* podatke i rezultate! Od raznolikih knjiga, koje je napisao Rose, ističem: „*Priručnik helenske literature od Homera do Lukijana*“ (1934), „*Priručnik latinske literature*“ (1936); znatnosti tih „Priručnika“ potvrđuje M. Kravar, koji ih je iza str. 583 Tronski-Kravareve, „Povijesti antičke književnosti“ 1951. spomenuo među *najvažnijim priručnicima* Croiseta, Christa i Willamowitza. — Najnovija je Roseova knjiga „*Vodič klasične literature za engleske studente*“ (1959.), koju ne može dosta da pohvali 18. III 1960. u *Odgojnom Prilogu Timesa* prikazivač koji kao stručnjak, što se odmah vidi, ističe da ta *knjiga znatno nadmašuje brojne slične kompilacije*, jer ne daje potpuni prikaz helenskih i rimskih pisaca, nego prema nakani autorovoj *pokazuje utjecaje* klasičnih pisaca na pisce srednjega i kasnijih vjekova, a iz ono nekoliko primjera navedenih u prikazu, vidi se da ta Roseova *knjiga mora da je sjajna*.

³⁹⁾ Drukčije sudi o Alkifronu dr. Musić (Pov. gr. knjiž. II, 329/330). O Alkifronu ima podataka i u Živ. Ant. VIII (1958). p. 355. br. 19. i bilj. 149.

³⁷⁾ „Classical Education in Britain 1500—1900“.

³⁸⁾ U „Four lectures“ (=4 predavanja), u kojima dokazuje korist i prednost klasičkog odgoja koji služi kao pomoć kod trgovačkog odgoja, Amos pobija dra W. Whewella koji je napisao raspravu o liberalnom odgoju. Amos je interesantna ličnost (1791—1860). Bio je pravnik, sudac, profesor pravne znanosti i pravni pisac. Uz jus batio se filologijom. Osim „Four lectures“ izdao je 1851. „Gems of Latin Poetry“, zbirku, izbor latinskih stihova svih perioda koje je preveo i odlično komentirao, a 1858. „Martial and the Moderns“ (Izabrani Marcijalovi Epigrami, prevedeni i svrstani u poglavlju kao poučni primjeri). Amosova djela čuvaju se u Biblioteci „British Museum“-a.

³⁹⁾ W. Lily će nas također zanimati. Sa 18 godina (1486.) diplomirao je u Oxfordu pa otputovao u Jeruzalem. Na povratku je na Rhodu od izbjeglica Helenâ (jer su Turci osvojili Carigrad) naučio helenski. Kasnije se u Rimu i Veneciji usavršio

sastavljenom Clarkovom Popisu propisane lektire u srednjim školama i sveučilištima nekoja nas književna djela iznenađuju: Koji bi učitelj danas propisao Eutropija ili Dionizija Halikarnašanina ili Paladija, a ne bi uzeo obzir na Tukidida? Koji učenik poznaje Polijena, Likofrona⁴⁰⁾ i Valerija Maksima, a ne poznaje Livija? Koji su principi stvorili te neobične propise čitanja? Na osnovu pomne analize spomenutih književnih djela vjerojatno je da su ti tekstovi bili prvobitno odabrani za moralno proučavanje, kasnije za stil i retorske vrline, a tek u novije doba za historijsko osvjetljavanje. . .

Osim tih fakata, kojih u našim prikazima ima više nego sam ih ja spomenuo, trebalo bi da interesenti upoznađu i autorov stil, njegove metode i njegovo duboko poznavanje antičke literature, ali to se ne može iznijeti u ovom mojem prikazu, pa bi bilo najbolje da vješt prevodilac prevede tu Clarkovu knjigu na naš jezik. U tom pogledu možemo se opet okoristiti praksom Englezâ koji prevode djela koja i kakva oni nemaju⁴¹⁾.

X. U Londonskoj „Tromjesečnoj reviji“ Oktob. 1959. p. 464/5. prikazan je II svezak⁴²⁾ knjige „Helenska civilizacija“ koju je napisao Francuz Andrija Bonnard, a s francuskoga na engleski p r e v e o profesor L. Sells⁴³⁾. Pisac je obradio izvjesne pojave helenske civilizacije. Bavi se Eshilovom umjetnošću te potanko istražuje značenje Eshilove drame „Antigona“⁴⁴⁾. Uspjelo je poglavlje o skulpturi, sastavljeno primjerima. Dobra su poglavlja o znanosti, o Pindaru, Herodotu, Hipokratu, Aristofanu, a najbolje je poglavlje o Sokratu, jer odaje piščevu širokogrudnu simpatiju za atensku civilizaciju, a opet je krcato poznavanjem nedostataka atenske civilizacije, ali poglavlje o Sofoklu i o njegovu Edipu, veli prikazivač, najmanje je valjano, pa pobija neke piščeve nazore o Jokasti, o „dobrim djelima“, Edipa koji se opire nasilju koje su izvršili bogovi: Sofoklo, veli prikazivač, istražuje istinu, ali on se ne opire; opire se Euripid.

XI. U Londonskoj „Tromjesečnoj reviji“ Oktob. 1959. p. 400—407. nalazimo u članku „Utjecajne žene od 1750. do 1800.“ zanimljive podatke za filologe. Prvi je izvor prikazivaču djelo žene Marije Wollstonercraft⁴⁵⁾ „Obrana ženskih prava“⁴⁶⁾. Marija Wollstonercraft ističe u tom djelu velike sposobnosti Katarine Macaulay⁴⁷⁾ koja je napisala „Historiju Engleske“ ali dodaje da Katarina Macaulay nije u rodu

u latinskom i helenskom te bolje upoznao antikne klasike. U London se vratio 1509-te je ondje prvi podučavao u helenskom jeziku, izdao 1512. svoju glasovitu „Latinsku gramatiku“ i postao upravitelj škole kod londonske katedrale, što je ostao do svoje smrti 1522.

⁴⁰⁾ O Likofronu, kao slabo poznatom piscu, v. gore bilj. 25.

⁴¹⁾ Englezi su preveli djela Nijemaca: Jägera (O Aristotelu na osnovu Fragmenta), Holma (Povijest Grčke), Momsena (Povijest Rima), Francuza Glotza (Egejska civilizacija), Legouisa (Engleska literatura, kao „najbolju“ englesku literaturu) i Bonnarda (Helenska civilizacija o kojoj pobliže u br. X).

⁴²⁾ I svezak pohvalili su engleski filolozi J. Thomson i St. Smith.

⁴³⁾ Sells je napisao ilustr. knjigu „Talijanski utjecaj na englesko pjesništvo“.

⁴⁴⁾ Antigonu (Edipovu) obradio je (prije Sofokla i Euripida) Eshil u dram¹ 'Επτα ἐπὶ Θήβας 725. i 1093. Prema riječima izdavača knjige „H. c.“ autor je ondje prikazao kakav je dramski umjetnik bio Eshil. Budući da o Eshilovoj dramskoj umjetnosti imamo mnogo prikaza, zanima nas autorov najnoviji prikaz, no taj je ovdje odveć općeno označen, a mi hoćemo doznati više specijalnih oznaka te Eshilove umjetnosti, što ćemo postići kad stigne naručeni Oktobarski broj Lond. Tromj. revije 1959.

⁴⁵⁾ Kasnije udata za filozofa Vilima Godwina, mati Shelleyeve druge žene.

⁴⁶⁾ „Obranu ženskih prava“, Marije Wollstonercraft, citira i američka spisateljica Marija R. Beard koja u knjizi „Žena je snaga u historiji“ 1946. iznosi kao primjere Boadiceju (o njoj niže u br. XIV), Tomiridu, Olimpiju, Kinamu, Kleopatru, Zenobiju i druge jake žene.

⁴⁷⁾ Isto su izjavili i drugi engleski suvremenici.

s poznatim historičarom. T. (omom) B (abingtonom) Macaulay-em⁴⁸). M. Wollstoner-craft je rekla istinu, ali nas je i nehotice upozorila da smo mi u vezi s T. B. Macaulayem.⁴⁹)...

Nakon Marije Wollstoner-craft spominje prikazivač nekoliko žena koje su aktivno učestvovala u žestokim izbornim agitacijama, a koje mi ovdje izostavljamo, a zatim ističe one koje su se bavile znanošću. Među tima su za nas osobito važne ove četiri žene: Carter, Chapone, Strange i Thrale.

Elizabeta Carter (1717—1806), „pjesnikinja i spisateljica“, kaže prikazivač, „savršeno je poznavala helensku literaturu i uspješno prevela Epikteta“. Da se, uvjerim „o pravom stanju stvari“, kako pravnici kažu, prolistah njezinu biografiju⁵⁰) iz koje je vidljiv razvoj njezine naobrazbe⁵¹) i tok prevoda Epiktetovih djela. Prevodila ih je od 1749. do 1752. Prevodi bijahu štampani ovim redom: Epiktetovi „Razgovori“, L. II c. 16. 1755. „Sva Epiktetova djela koja još postoje“ 1758. II izdanje tog prevoda 1759., III izdanje 1766., IV izdanje 1807. (iza njezine smrti), dok je T. W. Higginson na osnovu njezina prevoda štam-pao svoj prevod „Epiktetovih djela“ 1865. Svi ti engleski prevodi Epikteta čuvaju se u biblioteci „Britskog Muzeja“. Osim prevođenja pjevala je E. Carter i Pjesme, pisala Eseje i Pisma u kojima je opisala svoja putovanja po Francuskoj, Engleskoj, Njemačkoj i Nizozemskoj.

E. Carterovu vrlo su cijenili savremenici, a među njima osobito Chapone Hester (1727—1801), koja je njoj posvećivala svoje odlične pjesme i u njima Carter-ovu vješto opisala i naročito istaknula njezino prevođenje Epiktetovih djela. Osim toga je surađivala u najznatnijim tadašnjim engleskim časopisima, 1773. izdala svoje, najbolje poznate eseje. Poradi vrsnoće njezine „Nauke o izgradnji“, koja je doživjela četiri izdanja, ponudila je autorici engleska kraljica odgoj svoje kćeri. Uz francuski i talijanski dobro je znala i latinski. Latinski je dobro znala i Izabela Strange (1730—1806) koja je, kako saopćuje u svojim Pismima, oduševljena kad je pročitala Plinijeve „Epistulae“, dok u jednom svojem Pismu poziva brata na predstavu Terencijeve komedije „Adelphi“ u školi u Westminsteru⁵²). Znala je dobro i helenski i uživala čitajući Život i djela Plutarhova. Dok joj je muž, Robert rezbar, boravio u Italiji, ona je upravljala obitelji, plaćala štampanja njegovih djela i čitala pjesme, filozofska i teološka djela kako nam priča njezin biograf Trotter⁵³).

Latinski i moderne jezike (francuski, talijanski i njemački) učila je i Thrale Marija (1740—1821), koja se mnogo bavila literaturom. Pjevala je pjesme, a u prozi napisala „Značajevi Francuza, Talijana, Nijemaca“, „Britska sinonima“, „Putopise“ i dr., ali za nas su najinteresantnija ova njezina djela: „Moja pisma Samuelu

⁴⁸) Katarina Mucaulay 1731—1791. Djevojačko prezime Sanbridge. Prvi muž George Macaulay umro je 1763., ona kao udovica piše marljivo 1. svezak „Historija Engleske“ — T. B. Macaulay je živio od 1800 do 1859.

⁴⁹) S nama filolozima on je u specijalnoj vezi kao pjesnik i točan poznavalac antičke literature što je dokazao svojim krasnim „Baladama staroga Rima“ (Horacij, Bitka na Regiskom jezeru, Virginija, Proročanstvo Kapisa), za koje je napisao svakoj Predgovor i Uvod. Živahnost pripovijedanja i odlično poznavanje rimske historije ističu Legouis⁴¹), Krišković (Essay-i) i Dukat („Slike iz Engleske književnosti“), a radi tih svojstava Nijemci su „Balade“ preveli dvaput, a kod nas je baladu „Proročanstvo Kapisa“ preveo izvrstan prevodilac August Harambašić što Dukat u „Slikama iz engleske književnosti“ nije, na žalost, spomenuo. Možda zato što tu baladu prevodilac nije preveo iz engleskog originala, nego iz njemačkog prevoda. Trebalo bi dakle tu baladu, kao što i prve tri, prevesti iz engleskog originala.

⁵⁰) Nalazi se u poznatom Biografskom Rječniku. („Dictionary of National Biography“).

⁵¹) Od oca, svećenika, naučila je latinski, helenski i hebrejski; sama je naučila francuski, talijanski, španjolski, portugalski i arapski, a zanimala se za astronomiju, historiju, antičku geografiju. Osim toga bila je vješta na spinnetu, u fruli, u šivanju i odlična kućanica.

⁵²) Predstava se, po običaju, u engleskim školama na koncu školske godine izvodi u originalnom latinskom jeziku.

⁵³) Htio sam čitati njezina „Pisma“ i pronašao izdanje, ali „Britski Muzej“ ne posuđuje knjige u inozemstvo.

Johnsonu i njegova pisma meni“, „Anegdote o Samuelu Johnsonu“. Taj Dr Samuel Johnson (1709—1784) bio je odličan engleski filolog i dobar poznavalac klasika, pa je u svojim satirama modernizirao Juvenala, a stih mu je krcat latinizmima, što Dukat u „Slikama iz engleske književnosti“ u biografiji Johnsona nije spomenuo. Osim toga je Johnson često pisao o ženama i razgovarao s onim ženama koje smo spomenuli kao „Utjecajne“ (K. Macaulay — Thrale).

XII. U književnom prilogu Timesa⁵⁴⁾ od 25. XII 1959. prikazana je Heyden-Sculdardova knjiga „Atlas of the Classical World“. Prikazivač ističe mnoga odlična svojstva tog „izvrsnog djela“, ali navodi neke prigovore: Taj priručnik ne odgovara običajnom naslovu „atlas“, jer bi točniji naslov za nj bio ilustrirana historija. Čitač dobiva naime uvid u kronologiju, vidi muzejsku galeriju nakrcanu svakom vrsti ilustrativne izložbe. Tu su eseji o historiji umjetnosti, o arhitekturi i literaturi staroga vijeka isprepleteni s blizu pet stotina prekrasnih fotosa, sa sjajnim nacrtima i dijagramima koji jasno tumače razvoj crteža na vazama, reprodukcije novaca, slika, kipova i arhitekture. To veliko *obilje* jasnih uputa najbolji je uvod u veliki opseg tih antičkih zemalja i mnogobrojnih umjetničkih djela koja su stvorile te zemlje. To je, dakle, u potpunom smislu *pregledna historija* koja čitača vidljivo potiče na smione čine slobodoumlja u tim zemljama i jasno ga uvjerava o tim smionim činima. „Ali u gradivu same geografije H. Kiepert, čiji maleni „Atlas Antiquus“ bijaše izdan prije više od 1/2 stoljeća⁵⁴⁾, ostao je *pobjednik*“, podrobno dokazuje prikazivač⁵⁵⁾.

S nazorom o vrijednosti Kiepertovoj slažem se i zato jer me je o njoj uvjerilo mnogogodišnje iskustvo, a i zato što se ta vrijednost očituje i niže u br. XIII i br. XIV, tek želim što prikazivač nije spomenuo *Visshero*v „Ancient Atlas“, što ga je s tako krasnim Indexom izdao, gore u br. XI spomenuti, vrijedni filološki radnik Dr Samuel Johnson.

Uza svu priznatu Kiepertovu vrijednost treba, prema slavenskom gledištu ispraviti geografske nazive za slavenske krajeve: neslavenske nazive zamijeniti slavenskima, a neispravne slavenske zamijeniti ispravnim slavenskima. To pro, vesti danas je veoma lako, jer ima u neslavenskim državama (Njemačka, Francuska Engleska i dr.) mnogo učenjaka, slavista!

XIII. B. H. Warmington, profesor antikne historije na sveučilištu u Bristolu⁵⁶⁾ i revni istraživač rane historije Sjeverne Afrike, napisao je knjigu (s ilustracijama i mapama) pod naslovom „Carthage“. Knjiga je svakako znatna kad su je ocijenila dva stručnjaka: Ch. Petrie u „Londonским Ilustrovanim novostima“ (Illustrated News) od 19. III 1960. i G. Carson u reviji „History Today“ (Historija danas) od augusta 1960. Iz toga obilja nekoliko podataka: Oba prikazivača slažu se u tom da je to učeno djelo, da je ta knjiga upotrebljiva i razumljiva stručnjaku i običnom čitaču, da je ta knjiga opsežan, ali ne težak ni dosadan prikaz sukoba Rima-Kartage i da je Warmington u pripovijedanju punskih ratova vrlo uspješno donio izvjesnu svježinu u historiji tih ratova. Ima i specijalnih opažanja: Dok Carson dodaje, autor je potpuno siguran da je Rim bio moralno odgovoran za obnovu rata, Petrie otkriva literarne i psihološke uspjehe generala Hanibala, a neuspjehe njegove izvodi iz tog što nije uzimao obzir na vojnički utjecaj pa ističe interesantnu konstataciju: Punske ratovi pripadaju među najznatnije sukobe u historiji čovječanstva, jer su oni odlučili da južna Evropa nije postala prava provincija Afrike, i to nije bilo sve do arapskih osvojenja mnogo stoljeća kasnije.

Ali dosta o ratovima! Autor nas, opaža Carson, iz raznih vrela, osobito iz arheoloških, upoznaje s pojavama socijalnog života, s pojavama socijalne historije, pa saznajemo nešto o topografiji grada, o njegovoj arhitekturi⁵⁷⁾, o poljepšavanju

⁵⁴⁾ H. Kiepert, geograf, kartograf i profesor u Berlinu „Atlas Antiquus: „Zwölf Karten zur alten Geschichte“ (+ Eratostenova i Ptolemejeva karta Svijeta), Berlin I izdanje 1859., XII izdanje 1902. Kiepert je sastavio i obradio i druge karte.

⁵⁵⁾ O toj Heyden-Sculdardovoj knjizi štampam je i *drugi* prikaz 1960. u *Oktobarskom broju* „Američke Historičke revije“. Prikaz kazuje u glavnom isto, što i londonski prikaz, samo je kraći i bez poredbe s Kiepertom.

⁵⁶⁾ Otac mu je sveučilišni profesor klasične literature u Londonu.

⁵⁷⁾ O visokim šesterokatnicama.

grada, o radovima trgovačke i ratne⁵⁸⁾ luke itd. — Petrie citira dokaze kojima raspršuje neke aluzije, a jedna je od tih da su Kartażani jako trgovali s Britanijom koja se zove Καρσιτερίδες νῆσοι⁵⁹⁾.

Sasvim drukčije ukazuju nam se kolonijalni odnosi Rima i Britanije o kojima su *noviji* podaci zabilježeni u br. XIV.

XIV. Iz članka „Buna Budike“ kojemu je autor D. R. Dudley⁶⁰⁾, a štampan je u časopisu „Historija danas“ (Juni, 1960), priopćujem nekoliko *novijih* podataka: „Nekoliko posljednjih godina bacilo je novo svijetlo na tu bunu... Arheolozi su *ispravili* mnoge dotadašnje podatke i nazore i pronašli dokaze o uzaludnoj očajnoj obrani rimskih veterana u Colchesterskoj katastrofi⁶¹⁾, pojačali naše znanje o Icenima, o povodima bune, o utjecajima Belga⁶²⁾, o otporu Budike, „kraljice“ Icena, o mjestu gdje bijaše odlučna bitka... Prema novijim nalazima možemo točnije dopuniti i *ispraviti* prikaze Tacita i Diona Kasija, porediti Tacita i Diona Kasija i *njihovu objektivnost*⁶³⁾. . . . Doba bune je po Tacitu g. 61.⁶⁴⁾, no *nedavno*⁶⁵⁾ je profesor Syme pokazao da je buna izbila g. 60... U buni stradaju gradovi Colchester i London, no buntovnike svlada iskusni vojskovođa Svetonije i tako spasi vlast ugled Rima koji — intrigom protivnika — Svetoniju uskrati zaslužen priznanje“.

Autorov članak podaje nam jasniju sliku te epizode nego po dosadašnjim izvorima kako sam se sam uvjerio.

Taj bi članak trebalo prevesti i djelomično komentirati, kao što sam i ja učinio, no da li će se kada taj prevod štampati, to će pokazati budućnost.

M. Stahuljak, Zagreb.

PIERRE LÉVÊQUE: *Aurea Catena Homeri*. Une étude sur l'allégorie grecque. Paris, Les Belles Lettres, 1959. Annales Littéraires de l'Université de Besançon. Vol. 27. Pp. 90.

Um die Kluft zwischen Erde und Himmel zu überbrücken, hat man schon seit ältesten Zeiten verschiedene Motive erfunden: vom babylonischen König Nimrod erzählt man, wie er — um den Himmel zu stürmen — einen hohen Turm mit kostbarem Stufenthron bauen ließ (Gen 11, 1—9); der biblische Patriarch Jakob hat im Traum eine Leiter gesehen, durch deren Treppen die Engel vom Himmel auf die Erde hinabkamen (Gen 28, 12); das homerische Epos kennt die goldene Kette (σειρή χρυσείη), mit der Zeus alle Götter samt Erde und Meer zu sich ziehen kann, während die Götter ihm gegenüber ohnmächtig bleiben (H 19—27). Also weder ein Ansturm von der Erde hinauf, noch ein Spaziergang vom Himmel herab, sondern für das homerische Ringen um die „goldene Mitte“ so bezeichnendes Motiv eines Spiels, bei dem es hauptsächlich um die Herstellung bzw. Abschaffung eines kosmischen Gleichgewichts geht. Der Erforschung dieses vieldeutigen und vielumstrittenen homerischen Bildes ist das Buch von P. Lévêque gewidmet.

Das homerische Bild besteht aus drei Komponenten. Die erste ist — worüber alle Kommentare übereinstimmen und wozu P. Lévêque in der Einleitung einzelne

⁵⁸⁾ „Kothon“, po otočiću „Κόθων“.

⁵⁹⁾ Ime za Britaniju po njezinim jugozapadnim otocima koji imaju mnogo kositra.

⁶⁰⁾ O njemu se govori u br. V.

⁶¹⁾ Dokaz je proizvodnja novoga i popravak staroga oružja, koje je u brzini bez priprave izrađeno.

⁶²⁾ „Belgae“ je narod u Britaniji, drugo je „Belgica provincia“ u Galiji.

⁶³⁾ O tom vidi gore u br. V.

⁶⁴⁾ Godinu 61. su usvojili Nijemci (Lübker 1882., Dräger 1889.), Anglosasi (Webster, Collier 1953.).

⁶⁵⁾ Ispravak taj može biti, valjan, ali mene smeta izraz „nedavno“ jer već g. 1869/70. dr. H. Goll u knjizi „Das gelehrte Altertum“ p. 281. *uzima godinu* 60. Kao za doba te bune.